

שארית מנחם

אמרות טהורות, דיבורים קדושים, ערבים ומתוקים, בדרך פרד"ם
מאת כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי מנחם מענדיל מווישיװא זי"ע

פרשת ויצא

יצא לאור ע"י

מכון

ברכת נפתלי

להוצאת ספרי רבוה"ק זצלה"ה

ע"ש הרה"צ רבי נפתלי צבי בן כ"ק

אדמו"ר רבי ברוך זצ"ל מווישיװא

מאנסי נ"י

הכתוב (תהלים ק"ב ט"ו) כי רצו עבדיך את אבניה, (ועיין סוף כתובות קי"ב ע"ב) ר' חייא בר גמדא מיגנדר בעפרה שנאמר כי רצו וגו'. וישם מראשותיו שראש דאגותיו ותפלתו היתה על אבני המקום הקודש והמקדש, ויחלום כי מקום המקדש אע"פ שמוצב ארצה ראשו מגיע השמימה כי דרך שם עולים המלאכים שנבראים ע"י תפילת ישראל ומורידים שפע רב לישראל, וזהו מלאכי אלהים עולים ויורדים בו, ומיושב הקושיא (עיין חולין צ"א) מדוע כתיב עולים תחילה, כי קודם מעלים התפלות ואח"כ מורידים השפע. ונאמר לו אני ה' אלהי וגו' הארץ אשר אתה שוכב עליה, שהנך מתמסר ומשתטח עליה, כנאמר בשם המגיד הק' מקאזניץ זי"ע ועכ"א "די פארלייגסט דין דערויף" במס"נ שאתה מתמסר ומעורר רחמים, לך אתננה ולזרעך.

והנה ידוע ששם אלהים הוא מדה"ד, והגם שמדת הדין הנרמז בשם אלהים מעכב, מ"מ ידוע דשם אל מאלהים הוא חסד ע"ד חסד אל כל היום (תהלים נ"ב ג) רק "הים" הם דין, ועז"נ (שמות י"ד כ"ד) ו"יהם" את מחנה מצרים שיהיה הדין מתוח עליהם, וכ"נ שם (שם ט"ז) ונטה את ידך על "הים" ובקעהו להמתיקו, כי ידיו של משה עושין מלחמות וממתקים הדינים, וזה ע"י שהיה עניו מכל אדם, ע"ד זבחי אלהים רוח נשברה, (תהלים נ"א י"ט) שרוח נשברה זובח אלהים ומשאיר רק אל בחי' חסד כנ"ל. ולזה נאמר ליעקב והיה זרעך כעפר הארץ, בענוה, ופרצת, תתגבר על הדינים המרומזים באותיות "ימה" ויומשך רחמים. וזש"נ ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש "ה" מדת הרחמים במקום הזה אפילו בגלות, ולמה מפני ו"אנכי" אנוכיות "לא ידעתי" שלא התפללתי עלי רק ויפגע במקום מקומו של עולם ולא לגשמיזם כנ"ל, והשכינה שורה אתנו על דרך ככל צרתם לו צר "בוא"ו", ועד עתה חשב יעקב שבגלות יהיה לא באל"ף ח"ו, וזהו ואנכי "לא" באלף ידעתי. וירא ויאמר מה נורא המקום הזה דעיקר ביהמ"ק הוא להביא יראת שמים כנאמר (דברים י"ד כ"ג) ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר וגו' למען תלמד

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ובמדרש, (בר"פ ס"ח) אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי, עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ. אשא עיני אל ההורים היינו האבות, י"ל הרמז אשא עיני אל ההרים, כנגד האבות ואני רואה שכל מעשי הטובים כנגד מעשיהם המה נחשבים לאין וכלום, וזה מאין יבוא עזרי, דהלא הכל נחשב לאין ואפס, אבל עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ, דכמו בבריאת העולם ה' יש מאין, ה"נ גם לי יעזור השי"ת אע"פ שאין לי כלום בבחי' יש מאין.

ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וגו'. ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו וגו', ויאמר אני ה' אלהי וגו' הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך וגו', ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי וגו', אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים. ידוע (רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ו הל"ט) שקדושת המקדש קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, והש"י כבי' עומד אחר כתלנו כותל המערבי שנא' (שה"ש ב' ט') הנה זה עומד אחר כתלנו, ושוכן אתנו ומזה נמשך לנו חיות ותקותנו לגאולה שלימה, שע"ז צריך להיות עיקר תפילתנו. ויש לרמז זה במשנה זבחים (כ"ט ע"ב) אמר רבי יהודה זה הכלל כל שמחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום פגול וחייבין כרת, ואם מחשבת המקום קדמה וכו' א"ב כרת, פ"י שאם מחשבת המקום, שרומז על הש"י מקומו של עולם, קודם ועיקר למחשבת "הזמן" עניני גשמיזם שהוא זמנית ואזי דבוק הוא בהש"י ואין עליו כרת, ולהיפך שמחשבת הזמן קודם למחשבת ה"מקום" מקומו של עולם, פיגול הוא ח"ו. וזה יל"פ ויפגע מלשון תפילה (עיין חולין צ"א ע"ב), במקום להש"י, והיתה בקשתו וילן שם, שהקב"ה ילן בכותל מערבי, אע"פ כי בא השמש שלא בעונתה ונחרב הבית עיין רש"י ואתחנן (ד' כ"ה) בשם הגמ' שהחורבן היה קודם זמנו שתי שנים (עיין דעת זקנים לבעלי תוס'), ויקח מאבני המקום ע"ד

וזה"כ ויחלוש שהאדם שנרמז במלת סולם כידוע, מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה שיש בו נשמה חלק אלקי ממעל והנה מלאכי האלהים הרומז על הנשמה, בשעת השינה או בשעת עבודתו בהתלהבות שמגיעין להתפשטות הגשמיות (עין טווא"ח ס"י צ"ח) עולים למעלה ורוצים להשאר שם, רק ויורדים בו משום שרואים והנה ה' ניצב עליו נושאת ק"ו בעצמה ויורדת חזרה להגוף, ומיושב הקו' מדוע נאמר קודם עולים ואח"כ יורדים. ועכשיו נבוא לבאר המשך הפסוקים דהנה כדי לזכות שהשי"ת יהיה ניצב עליו, הוא רק ע"י ענוה (עין סוטה ה' ע"א), ומשו"ה הבטיחו השי"ת הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך שתתקיים בהם ונפשי כעפר לכל תהיה, וביאר לו עד היכן הדברים מגיעין ואמר לו והיה זרעך כעפר הארץ בבחינת ענוה, אזי ופרצת ימה וקדמה באין הפסק כיון דאין בו דין אונאה, וכך רצונו יתברך ואין טעם ברצון. וכיון שע"י הענוה ה' אלהיו עמו כי אתו דכא, ממילא יהיה נשמר מכל רע, וזה"ל והנה אנכי עמך אז ושמרתך בכל אשר תלך.

והנה גאוה מרומז בתיבת אנכי שמחזיק עצמו ל"יש" וכמו שמפרשים הגמ' (סוטה מ"ט ע"ב) א"ל רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא, פ"י לא תתני ענוה, בזמן דאיכא "אנא", כלומר, ישות, והוא המחיצה שמפסקת בינינו לבין אבינו שבשמים, וכמו שפרשו תלמידי בעשה"ק בשם הגה"ק ר"מ מזלאטשוב (עין במא"ש פר' בא) "אנכי" עומד בין ה' וביניכם, ומשו"ה כשהקיץ יעקב משנתו אמר אכן יש ה' ששורה שכנתו בתוכנו במקום הזה בבחינה זו, בחינת ארץ הרומז לענוה, הוא משום "ואנכי" "ישות" לא ידעתי. והנה ענוה הוא מקור היראה שע"י שרואה שפלות עצמו יכול להכיר קצת בגדלות הבורא ית"ש ונרתע לאחוריו מהדר גאונו, וכמאה"כ (משלי כ"ד) עקב ענוה יראת ה', ומשו"ה אמר יעקב מה "נורא" המקום הזה אין זה כ"א בית אלהים שאני שוכן את דכא, וזה שער השמים מקור כל מדות טובות.

והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. י"ל שבחינת יעקב הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה עפ"י מאמרו ז"ל בב"ר (פ"ב ב') שצורת יעקב חקוקה בכסא הכבוד. ולזה עבדי יעקב אשר בחרתיך (ישעי"ה מ"א ח) הוא ר"ת אבי"ע שהוא ר"ת של הד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, שעולה מעולם העשיה לבריאה, ומבריאה ליצירה עד ראשו מגיע השמימה שהוא אצילות.

והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וגו'. נודע מספה"ק דשם אל מאלהים הוא חסד ע"ש הכתוב (תהלים נ"ב ג') חסד אל כל היום, רק ה"ם הוא דין, ובשעת קריעת י"ם שהיו רחמים גדולים הלכו ביבשה בתוך ה"ם ונמתקו הדינים וניגפו מצרים, עכ"ל (שמות י"ד כ"ד) ויה"ם את מחנה מצרים שכל הדינים חלו

ליראה את ה' אלהיך כל הימים, והתורה הוא השער לבוא ליר"ש (עין שבת ל"א ע"ב), והנה אי"ן ז"ה גימ' חכמ"ה, שעיקרה יר"ש כמש"ל (תהלים ק"א י') ראשית חכמה יראת ה', וז"ה גימ' טו"ב (עם הכולל) שהוא התורה כמש"ל (משלי ד' ב') כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו, וז"ש "אין זה", "חכמה" גרידא כי אם בית אלהים יראת ה', וז"ה שרומז על תורה כנ"ל שער השמים תרעא לדרתא כמבואר ביומא (ע"ב ע"ב) ועיי"ש בפרש"י ד"ה תרעא לדרתא שהתורה אינה אלא שער ליכנס בה ליראת שמים.

והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. י"ל עפ"י המובא שיש עצם באדם ששמו נסכא ואין לו הנאה משום אכילה וסעודה רק מסעודת מלוה מלכה, ומעצם זה יתחיל תחיית והתהוות הגוף מחדש בעת תחיית המתים, [ועי' בסידור בית יעקב עמדין למוצש"ק מש"כ באורך] וי"ל בזה מרומז כאן והנה סל"ם, שהוא ר"ת סעודת ללוות מלכה, היינו דע"י סעודה זאת אע"פ שיהי' מוצב ארצה, היינו שהגוף יהא מונח ושוכב בקבר מ"מ יהא וראשו מגיע השמימה, דע"י סגולת סעודה זאת יקום בתחיית המתים, והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו, היינו דבסעודה זו עולים מלאכי השרת המלוין לו לאדם בשבת כמבואר בגמ' (שבת ק"ט ע"ב), ויורדים המלאכים המלוין בחול.

ויחלוש והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. הדקדוקים רבו ויתורצו ממילא בהמשך דברינו. דהנה נודע מאחז"ל דענוה היא הגדולה מכל המדות עיין מס' ע"ז (כ"ע א'), וגם יש לנו המלצה גדולה על ידה, דאם יטען המקטרג שח"ו יש אונאה במה שבחר בנו מכל העמים, יש לנו תשובה עפ"י הלכה שאין אונאה לקרקע (עין ח"מ ס"י רכ"ז) וכיון שחשובים אנחנו בעינינו כעפר יש לנו דין עפר שאין בו אונאה, וכמאחז"ל לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם רק בשביל שאתם ממעטים עצמכם לפני (עין חולין פ"ט ע"א). ולזה יצחק שהוא מדת הדין כנודע כאשר הריח ריח בגדיו שאחז"ל (סנהדרין ל"ז ע"א) אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו, ורצה לקטרג, אעפ"כ אמר "ראה" ריח בני שהוטב בעיניו, מלשון נראין דברי ר' יהודה (חולין ק"ח ע"ב) ואין בו טענת אונאה, מטעם כריח השדה שאין בו דין אונאה, אשר ברכו ה' ואזי יהיה הברכה בלי הפסק כיון דלאו מטעם זכות אנחנו מקבלין אותה, ולזה מסיים ויתן לך האלהים יתן ויחזור ויתן.

והנה נודע שבשעת השינה הולכים חלקי הנשמה למעלה ליתן דין וחשבון, חשבון היום, ולפעמים רוצה להשאר שמה ואינה רוצה לחזור לגוף העכור, רק כשרואה שהשי"ת שוכן אתנו בתוך טומאותינו גם היא חוזרת להגוף, ובזה פ"י האלשי"ך הק' הפ' ונתתי משכני בתוככם, ועיי"ז ולא תגאל נפשי אתכם.

רוחני ובגד שרומז על הגוף שהוא לבוש לנשמתו ללבוש שלא ימות, ושבתני בשלום אל בית אבי בלא מיתה, והיה ד' לי לאלהים להידבק במקור החיים.

ויקרא את שם המקום ההוא בית אל ואולם לזו שם העיר לראשונה. אפשר לומר שהנה האגוז יש בתוכה דבר המפריד בין הפרי, ומשו"ה הוא בגימ' ח"ט, כידוע שחט הוא מעלמא דפרודא ע"ד ורגנן מפריד אלף, (משלי ט"ז כ"ח) ואגוזים קטנים נקראים לזו ואצלם הפרי הוא באחדות, והנה ידוע שהגאולה העתידה ב"ב יהי' בזכות אחדות שהוא תיקון לשנאת חנם, וזש"ה ויקרא שם המקום ההוא בית אל רומז לבנין בית השלישי שנקרא בית, ואולם "לזו" הרומז לאחדות, שהוא תיקון לשנאת חנם שגרמה לחורבן הבית, שם העיר לראשונה, תנאי הראשון שיתקדש שמו יתברך על ירושלים עירו.

ושמרני בדרך הזה וגו' ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. בחז"ל כתובות (ק"י ע"ב) עתידה א"י שתוציא כלי מלת וגלוסקאות, וזה אשר ביקש יעקב ונתן לי לחם לאכול, מוכן תיכף לאכילה ובגד ללבוש, תיכף ללבישה, שיהיה כבר בבחינת א"י לעת"ל.

ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ושבתני בשלום אל בית אבי וגו'. אפשר לומר דיעקב אבינו ע"ה ביקש לחם הרומז לתורה"ק ע"ד הכתוב (משלי ט' ה) לכו לחמו בלחמי, ובגד ללבוש, היינו שתורה"ק תלך עמו לג"ע, כי לבו"ש הוא הר"ת שבא לכאן ותלמודו בידו, וזהו ושבתני בשלום אל בית אבי שלם בתורת.

והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. י"ל מכאן רמז למנהג שמקבצים צדקה בביהמ"ד, והאבן הזאת וגו' בית אלהים רומז לבתי כנסיות ובתי מדרשות, ושם עשר אעשרנו לך אתן צדקה כיון שהיצה"ר אינו שולט שם כל כך לבטלו ממצוות ומשתיק הדינים מלקטרג כידוע מהרה"ק מבעלזא זצ"ל.

ורחל באה עם הצאן אשר לאביה. ר"ת של ורח"ל הוא ומשביע לכל חי רצון, שרחל היא מבכה על בניה להשפיע להם רב טוב, וע"י השפעות טובות זוכים לשמור חוקיך ולעשות רצונך ג"כ ר"ת ורח"ל, כי אם אין קמח אין תורה. ב'א'ה' הר"ת של ברוך אל ההודאות, עם הצאן, שע"י שהוא משביע לבניו רב טוב הוא מתברך בפי עמו.

לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו. אפשר לומר דלפעמים א"א לאדם להשלים עצמו בעוה"ז רק ע"י שמזכה את אחרים, וזש"ה לא הגיע עוד עת האסף המקנה תיקון תפקידו שבגיניו בא לעוה"ז, ע"כ העצה השקו הצאן קדשים בתו"ש ואזי ולכו, אפילו אחרי שתלכו מעוה"ז, אעפ"כ רעו, שיהיו שפתותיו דובבות בקבר.

על ראש המצרים, והנה הי"ם גימ' ה"ן, וזה יל"פ בפסוק (דברים י"ד) "הן" לה' אלהיך השמים שהדינים ישארו שם בשמים, וז"ש (תהלים נ"ז ג) אקרא לאלהים עליון, שהדין ישאר עליון. לאל גומר עלי שיהי' הגמר וההתגלות בחסד אל. והנה המתקת הדינים הוא ע"י לב נשבר כמש"נ (תהלים נ"א י"ט) זבחי אלהים רוח נשברה, עם רוח נשברה זוכים את מדת הדין, וזש"ה והיה זרעך כעפר הארץ, בלב נשבר ופרצת "ימה" להמתיקו.

והיה זרעך כעפר הארץ. א"ל שבא לרמוז שמגלות אדום יצאו ישראל בעוה"י לחירות עולם, דהנה במג"ע פ' במדבר איתא דאדום הוא נגד יסוד עפר עיי"ש, עכ"נ והיה זרעך כעפר הארץ, שיהיו בגלות אדום, ומשם ופרצת בישועה שלימה בבי"א. וגאולה זו תלויה בתשובה כמבואר בפרק חלק שמגיע עד כסא הכבוד, ומשו"ה כשנאבק המלאך הוא שר אדום (עי' ב"ח סוף פר' נח) עם יעקב אע"ה העלו עפר עד כסא הכבוד.

והיה זרעך כעפר הארץ וגו'. י"ל שטמון כאן ברכה שישאל יתנהגו בבחי' ענוה שהוא מקור הקדושה, וזה נרמז באמרו כעפר הארץ רומז לענוה, ע"כ איל"ן הוא ר"ת של אשר נשבע יי לאבותיך, וגם ר"ת של יבחר לנו את נחלתינו (תהלים מ"ז ה) וגם מכוון לר"ת של לא נראה אליך יי (שמות ד' א), וכן הר"ת של אשר נתן לך יי, והיינו שהקב"ה הבטיח ונשבע לאבותינו ברכת והיה זרעך כעפר הארץ, היינו הענוה שהוא מקור הקדושה, שע"י יבוא להתרוממות הנפש, ח"ו ע"י גאווה לא נראה אליך ה', וע"י ענוה גם יזכה ליבחר לנו את נחלתינו היינו לבוא להגאולה שלימה, וכמו שממשיך הכתוב והיה זרעך כעפר הארץ, ואז ופרצת ימה וגו'. ואפשר שזה המכוון בגמ' תענית (ה' ע"ב) שאמר ר' נחמן לרב יצחק אילן אילן במ"ה אברכך פירותיך מתוקים רמז לו ב"מה" היינו בענוה המרומז במ"ה ע"ד ונחנו מ"ה, בזה אברכך שיהיו פירותיך מתוקים.

ויקץ יעקב משנתו וגו', וירא ויאמר מה נורא המקום הזה וגו'. וי"ל כידוע שיעקב אבינו לא מת (תענית ה' ע"ב), ויען ששינה אחד ממששים במיתה (ברכות נ"ז ע"ב), משו"ה לא ישן בבית עבר כמו שכ' רש"י לעיל (פסוק י"א) שלא לטעום טעם מיתה, רק כיון שבא ללזו שמלאך המות אינו שולט שם כדאי' במס' סוטה (מ"ו ע"ב) ולא ירא ממותה ע"כ וישכב במקום ההוא. אמנם בבוקר כשראה שזהו בית אל התחרט על מה שישן שם דשמו טעם טעם מיתה והוא רצה לרבוך נפשו במקור החיים, ע"כ ניחמו ואולם לזו שם העיר לראשונה ונקרא בית אל עתה מחמת השראת השכינה שהוא מקור החיים ית"ש. ולזה אמר אם יהיה אלהים עמדי שאקיים ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים וממילא ושמרני "בדרך" הזה, דרך שרומז על מיתה (כ"מ ל' ע"ב), אשר אנכי הולך שגם רומז על מיתה כמאמר דוד המע"ה (מלכים א' ב' ב) אנכי הולך בדרך כל הארץ, ונתן לי לחם מזון

הפעם אודה את ה'. י"ל כי מי שהשי"ת הטיב לו אין די שיודה לו פ"א, רק תמיד צ"ל תהלתו בפיו, וזה שאמרה לאה הפעם, בלשון תמי' וכי רק עתה אודה לה' ע"כ קראה שמו יהודה המורה על ההודאה בכל עת.

ותאמר הפעם אודה את ה' וגו'. ידוע מספה"ק שבאם הפה נפגם אי אפשר להודות להקב"ה כי אין קטיגור נעשה סניגור, וי"ל דהנה הפע"ם הוא נוטריקון הסר ממך עקשות פה, דכאשר מתקן פגם הפה הנרמז בהפעם, אזי אודה את ה'. והעצה היעוצה לשמירת ברית הלשון הוא ע"י שידע שכל אחד ואחד מישראל הוא עצם מעצמי וממילא לא ישא חרפה על קרובו, וזש"ה (בראשית ב' כ"ג) זאת הפע"ם עצם מעצמי ובשר מבשרי, פי' איך מגיעים ל"הפעם" שהוא ר"ת הסר ממך עקשות פה, ע"י הידיעה שכל ישראל הוא עצם מעצמי ובשר מבשרי.

ותאמר אל יעקב הבה לי בנים וגו'. הר"ת מכוונים לושמרו בני ישראל את השבת לעשות (שמות ל"א ט"ז). יש לרמוז בזה אמרם חז"ל דעונת ת"ח משבת לשבת.

ואבנה גם אנכי ממנה. אפשר לומר עפ"י שפרשו בספה"ק את הכתובים (שמות י"ט ד') אתם ראייתם את אשר עשיתי למצרים וגו' אביא אתכם אלי ועתה אם שמוע תשמעו וגו' והייתם לי סגולה מכל העמים. דביציאת מצרים היתה אתערותא דלעילא, והיינו אשר עשיתי למצרים ואביא אתכם אלי, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי להתעורר באתערותא דלתתא, והייתם לי סגולה מכל העמים, שאין להם אתערותא דלתתא. וידוע דבמתן תורה כפה עליהם הר כגיגית. היינו אתערותא דלעילא, וכבר אמרו חז"ל במס' שבת (פ"ה ע"א) שהדר קבלוהו ברצון בימי אחשורוש באתערותא דלתתא, וזש"נ במגילת אסתר וקבל היהודים את אשר החלו לעשות, וקבל שהוא ר"ת ואתערותא דלתתא בעמא קדישא, את אשר החלו במעמד הנבחר, ולזה החל"ו הר"ת של חכמתכם ובינתכם לעיני העמים כנ"ל שע"י אתערותא דלתתא הם סגולה מכל העמים. וע"י אתערותא דלתתא זוכים שיתקבלו תפילות ישראל ברחמים, לכן וקבל"ה הר"ת בצרתה לי קראתי ויענני, (תהלים ק"ב א'), וזה יש לרמוז בפסוק ואבנ"ה שהוא ר"ת אסתר ברוח הקודש נאמרה, שרומז שקיבלוהו אז ברצון, עי"ז תקנו האנכי הרומו למתן תורה שקבלו בכפיית ההר, וזה ואבנה גם אנכי ממנה"ה אותיות "מהמון" מאהבת הנס שנצלו ממחשבת המן קיבלו התורה ברצון ונבנה קבלת התורה בשלימות.

ויברכני ה' בגלגלך. הנה מצינו בברכות (ח' ע"א) דאביי ושאר אמוראי הוי מצלי בני עמודי היכא דגרס, וכתבו המפרשים הטעם עפ"י מה דאחז"ל (מגילה כ"ט ע"א) שבתי מדרשות יקבעו בא"י, וקיימו בזה הפסוק (מלכים א' ח' מ"ח) והתפללו אליך דרך

ארצם, עטוש"ע או"ח סי' צ"ד. ממילא נמצא לפי"ז דהמשכין ת"ח בביתו נעשה ביתו בבחינת א"י ותפלתו נשמעת. ובזה יל"פ הפסוק במדבר (כ"ד ה') מה טובו אהליך יעקב שיהיו בבחי' א"י, בזמן שמשכנותיך ישראל שהנגד משכין ת"ח בביתך שהוא בחינת ישראל כידוע. ובזה יל"פ הפסוק תהלים (קמ"ז י"ב) שבחי ירושלים את ה', ע"י הללו אלהיך ציון, שערים המצוינים בהלכה. ומפרש עוד כמה טובות נצמחים ע"י שמארח ת"ח בביתו. א. כי חזק בריחי שערך, דכיון שנשמע בו דברי תורה אינו נחרב (עיין פ"ק דשבת י"א ע"א). ב. ברך בניך בקרבך, כמאחז"ל דרחים רבנן הו"ל בנין רבנן (עיין שבת כ"ג ע"א) ג. השם גבולך שלום, כי ת"ח מרבין שלום בעולם. ד. חלב חיטים ישביעך, שמתברך בשבילו (עיין ברכות ס"ג ע"ב) וכמאח"כ שהתחלנו בו ויברכני ה' בגלגלך. ה. השולח אמרתו ארץ, מה שצריך לשלוח תפלתו לא"י, מהרה ירוץ דברו, כי יהיה בביתו מקדש מעט ע"י התורה והוי בבחינת א"י ומתקבלת תפלתו. ו. ועוד מרמז עד מהרה ירוץ דברו על ענין התפלה שהיא שגורה בפיו כשהתפלה מתקבלת כמאמר ר' חנינא בן דוסא בפרק אין עומדין (ברכות ל"ד ע"ב) אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל.

כי מעט אשר היה לך לפני ויפרוץ לרוב וגו'. ידוע קושיית המפרשים איך הולכים אחר הרוב בבית דין מטעם אחרי רבים להטות הלא המיעוט קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה, ומתמצים שכיון שהרוב והיוצא ממנו היה בבירור לפנינו לא שייד קבוע, ורק בתשע חנויות שאינו יודע אנה לקח וכדומה שייד קבוע. וידוע שבית הלל היה רוב נגד בית שמאי (עיין יבמות י"ד ע"א), ע"כ בא הרמז בס"ת משה לעיני כל ישראל, היל"ל, דהלכה כמותו, כיון שהכל לעיני כל ישראל ול"ש קבוע. וזה יל"פ כאן הפסוק כי מעט היינו אף שיש מיעוט שחולקים על ב"ה א"כ נימא דליהוי קבוע, לא אמרינן כן, והטעם, אשר היה לך לפני, כיון שהכל נעשה לפנינו, ע"כ ויפרוץ לרוב דהלכתא כרובא, ומשו"ה ה"י לך לפני ר"ת הל"ל דהיו רוב בגמ' דיבמות והלכתא כוותיהו.

והנה יש עוד תירוץ על הקושיא הנ"ל דכיון דהפלוגתא הוא בדיבור והדיבור הוי כפירש ולא הוי קבוע. ויש לרמוז בפסוק שמות (ד' ט"ז) הוא יהיה לך לפה, ר"ת היל"ל, דהלכה כמותו דהוי רוב משום שהולכין אחר הדיבורים היוצאים מהפה ולא הוי קבוע, ובית שמאי שחולקים על ב"ה ועושים כדבריהם אינם סוברים כתירוצו זה, וע"כ לא איש דברים אנכי (שמות ד' י') ס"ת שמאי שאינם הולכים אחרי הדיבור.

ותען רחל ולאח ותאמרנה לו העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו הלא כנכריות נחשבנו לו. יל"פ דיעקב אבינו ע"ה ירא אולי יש לרחל ולאח מעט רע מאביהם, ע"ז השיבו העוד לנו חלק ונחלה

ע"ב), וזו היתה טענת יעקב ללבן מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי, דכיון שאתה דולק אחרי א"כ סימן הוא שחטאתי ח"ו להקב"ה דהרי אני מינך. דלא לחנם הלך הזרזיר אצל העורב אלא מפני שהוא מינו.

הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה וגו'. אפשר לומר עפ"י מה שאחז"ל בפ"ב דברכות (י"ד ע"א) המושביע עצמו מדברי תורה ולן אין מבשרין אותו בשורות רעות בלילה, ומובא בספד"ק שהכונה שאין שולט עליו שום רע בלילה לטמא ח"ו בחטא הידוע ר"ל, וזהו הייתי ביום אכלני חורב, רומז לתורה"ק שניתנה בחורב, ועי"ז וקרח בלילה בלי שום חמימות לעבירה ר"ל.

את עניי ואת יגיע כפי ראה אלהים ויוכח אמש. אפשר לומר דהנה העניות והדחקות מומתיקין הדינים, וזש"א את עניי ואת יגיע כפי, העניות והדחקות שלי ראה אלהים, ויכ"ח ר"ת ולא יעיר כל חמתו, אמש, אפילו אמש שהוא לילה זמן שליטת הדינים. ועל ידי דחקות שסובלים ישראל נעשה מן חימ"ה חסד יי מלאה הארץ, וזש"ה (ישעי כ"ז ד) חימה אין לו, וזשאחז"ל בנדרים (ל"ב ע"א) דתרי חימה הם, היינו ח"ו חימ"ה שהוא דין, ובחי' ב' של המתקת הדין שנרמז בר"ת של וחסד יי מלאה הארץ שהוא חימה.

הפטרה

צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם. אפשר לומר דהנה לכאורה תשובה אינה מועילה רק לשיטת רב במס' יומא (ס"ד ע"א) דסובר בעלי חיים אינן נדחין, דלר' יוחנן הא ס"ל בעלי חיים נידחין וכיון שחטא ונדחה מהשי"ת אמרינן כיון דאידיחי אידיחי, ושוב אין מועיל תשובה, אך באמת פסקין הלכה כרב דס"ל אין בע"ח נדחין, (עיין רמב"ם פט"ו מה' מעשה הקרבנות הל"ד), ועפ"י ז"ל פ"פ מה שאנו אומרים בסליחות וסלחת לעוננו כי "רב" הוא דכיון דהלכה כרב שפיר מועיל סליחה. ועפ"י ז"ל גם יתפרש היטב מה שאומרים בהגדה של פסח רחום כהלכה. פי' שהקב"ה הוא רחום בתשובה, כהלכה, ע"י שהלכה כרב דמועיל תשובה. ועיין בגמ' יומא שם דרב יליף להו מבעל מום עובר דכתיב בהו כי משחתם בהם מום בם, ודריש מום בם הוא דלא ירצו הא עבר מומן ירצו עיי"ש, ולכך ס"ל דבע"ח אינן נדחין. ועפ"י ז"ל יתפרש הפסוק צדיקים ילכו בם דקאי אבעלי תשובה, והיינו שילכו ממדרגה למדרגה יותר גבוה כי מעלתם גדולה כדאי' במס' ברכות (ל"ד ע"ב) במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם עומדים, ומסיים הפסוק איך יגיעו למדרגתם, וקאמר "בם", דמתיבת "בם" ילפינן דאינן נדחין,

בבית אבינו הלא כנכריות נחשבנו, וע"כ נסע יעקב אע"ה עמהן למקום קדשו.

עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה וגו' הכר לך מה עמדי וקח לך. י"ל עפ"י המובא בספד"ק שיש ליקח דרך לעבודת ה' מרשעים במה שרואים גודל להטותם וחשקם ורודפים לעבירות כדי למלאות תאותם, וכ"ש שצריכים לרדוף אחר עבודת ה' במסירות נפש, וזש"א יעקב אבינו ע"ה ללבן עם אשר תמצא אלהיך, כלומר אפילו תמצאנו, מכל מקום אתה יודע אשר לו יחיה ודומם מת הוא, על כן הכר נא מה עמדי מלך חי וקיים לנצח וקח לך עול מלכותו, ולכן כמובן לא שמע לדבריו וילך בדרכו ורדפו, על כן אמר יעקב (להלן פסוק ל"ו) מה פשעי ומה חטאתי, שלא עבדתי בהתלהבות את מלכי וקדושי בק"ו מלבן, כי דלקת אחרי במסירות נפש אחרי התרפים אשר גנבתי ושאין בהם ממש, ומכ"ש שהיה לו לעבוד את השי"ת בהתלהבות ומסירות נפש, וזה שהיה יעקב מתאונן (בראשית ל"ב ה) עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי בבית לבן, ולא למדתי ממעשיו הרעים איך לעשותן במסירות נפש, ומיושב בזה כמה קושיות, וזה י"ל הסמיכות מה שאומרים בהגדה של פסח שבכל דוד ודור עומדים אנו לכלותינו, אנו עומדים על זה שרוצים לכלותינו ועמידה זו היא המסירות נפש, ובזכות זה והקב"ה מציילנו מידם בדרך נס, ועי"ז אמר צא ולמד מסירות נפש לדבר ה' ממסירות נפש זו של לבן הארמי לדבר עבירה וק"ו בן בנו של ק"ו למסירות נפש למצות.

ותאמר אל אביה אל יחר וגו' כי לוא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי. ועיין בבעל הטורים שפירש לו"א מלא בוא"ו ואלף, היינו מפניך לא אוכל לקום אבל מפני אחר כן אוכל לקום, נראה מזה שר"ל דמשום הכי כתיב מלא, שרחל לא שינתה ורמזה לו שרק מפניו לא תוכל לקום, וצ"ע הלא אמרה כי דרך נשים לי, וי"ל עפ"י דברי הגה"ק רבי העשיל זצוק"ל דכוונת רחל היתה עפ"י המשנה ר"פ אמר ר"ע (שבת פ"ב ע"א) שע"ז מטמאה במשא כנדה, וכיון שהיו עמה התרפים שפיר אמרה דרך נשים לי עיי"ש, ולפי"ז אתי שפיר פירושו של בעה"ט ז"ל שבאמת לא שינתה בכלל.

ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי. י"ל עפ"י מה שאמרו חכמינו ז"ל (ב"ק צ"ב ע"ב) כל המחובר לטהור טהור וכל המחובר לטמא טמא, ר' אליעזר אומר לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו, והנה אף שאמרו חכז"ל (ברכות י"א) יתמו חטאים מן הארץ ולא חוטאים, היינו דצריך לבקש רחמים עליהם שיעשו תשובה, אבל כל זמן שאינם עושים תשובה וודאי הצדיק שונא לרשע ואינו חפץ בקירבתו, ועוד יותר הרשע שונא את הצדיק כדאמר ר"ע כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור (עיין פסחים מ"ט

משא"כ הפושעים שאינם עושים תשובה, עליהו ילפין מהאי
"בם" דכל זמן דמום בם לא ירצו, על כן ופושעים יכשלו "בם",
ולבעלי תשובה טוב להם.

והנה לכאורה לפי מה שכתבנו דהא דתשובה מהני הוא רק לרב
דס"ל אין בע"ח נדחין, א"כ תיקשי דר' יוחנן אדר' יוחנן דסבירא
ליה (יומא פ"ו ע"ב) דגדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, הא
ס"ל דבעלי חיים נידחין וכיון דאידחי אידחי. וא"כ איך מהני
תשובה, ואפשר לומר כיון דהתשובה עיקרית בלב, עיין מנחת
חינוך מצוה שס"ד שהאריך להוכיח דעיקר התשובה הוא בלב,
ווידוי בפה הוא מצוה בפ"ע, וא"כ כיון דלא הוי מחוסר מעשה
בגופו, וגם חזיא לכו ביום דהא יכול לשוב מיד, ובכה"ג לא
נחשב דיחוי, (עיין תוס' יומא ס"ד ע"א ד"ה התם), ועיין קידושין (מ"ט
ע"ב) הרי את מקודשת על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור
מקודשת שמוא הרהר תשובה בלבו, ממילא לא אידחי [ועל
כרחו צריך לומר לר' יוחנן דעיקר תשובה בלב, דאם לא כן רק
דעיקר תשובה הוא בוידוי פה, א"כ עדיין קשה דהא הוי מחוסר
מעשה הלא ר' יוחנן סובר בב"מ (צ' ע"ב) חסמה בקול והנהיגה
בקול חייב דעקימת שפתיו הוי מעשה, אלא על כרחך דעיקר
תשובה בלב ואינו מחוסר מעשה וחזיא לכו ביום].